

Kielletty paratiisi

Marokkolaisen Rashidin toivomatka päättyy Barcelonaan, jossa hyvä elämä olisi käden ulottuvilla. ▶

Teksti **Jyrki Jantunen**
Kuvitus **Ville Tietäväinen**

Kristoffer Kolumbuksen oikean käden etusormi osoittaa itään. Sieltä löytyy suuren löytöretkeilijän kotikaupunki, Genova. Lännessä, Atlantin takana, sijaitsee Uusi maailma, mahdollisuuksien maa.

Sille Kolumbus on yllättäen kääntänyt selkensä. Uuvuttavien purjehdusten ja kulluttavien vuosien jälkeen tutkimusmatkailija näyttää kaipaavan kotiin, jossa läheiset ovat jaksaneet toivoa merenkulkijan paluuta.

Kuusikymmentä metriä sormen alapuolella Rashid levitti peitteen auringon lämmittämälle kiveykselle.

Hän tiesi, mitä perhe odottaa siltä, joka on lähtenyt kohti tuntematonta, vieraaseen maahan.

Kolumbuksen tavoin Rashid oli etsinyt pitkään maanpäällistä paratiisia, joka tarjoaisi rikkautta, paremman ja turvatumman elämän.

Rashidinkin matka oli ollut myrskyisä, vaarallinen ja kallis.

Omaa laivaa hänellä ei kuitenkaan ollut. Hän oli purjehtinut ihmislakuljettajien kyydissä Välimeren toiselle rannalle.

Euroopasta Rashid oli luvannut lähettää vanhemmilleen, vaimolleen ja yksivuotiaalle tyttärelleen rahaa.

Sitä hän yritti tänäänkin saada Kolumbus-monumentin juurella Espanjan Barcelonassa, vaikka arveli, että kävelykatu La Ramblan turistit eivät tälläkään kertaa jaksaa innostua suoriin riveihin asetelluista koruista, aurinkolaseista ja vanhoista leluista.

Tahmaukoiksi ne näitä kutsuvat, Rashid ajatteli ja repi muovipakkauksen auki. Lelu tuntui sormissa limaiselta.

Supermies, Rashid sanoi ja heitti tahmaukon ilmaan.

Suuremmissa kädessä, ei tarvitse pelätä, hän huudahti, kun lelu putosi kämmenelle.

Hokema oli Rashidille tuttu kotoa Pohjois-Marokosta.

Koraanikoulussa hän oli oppinut, että sunnimuslimin elämä on ennalta määrätty. Omaan kohtaloonsa voi kuitenkin vaikuttaa lähtemällä tuntemattomaan. Ja Jumala auttaa sitä, joka pitää kiinni muslimin hyveistä ja ansaitsee avun.

Ole mies, isäkin oli patistanut, pelasta perheesi köyhyydestä ja lähde Eurooppaan.

Rashidista tuli laitton siirtolainen, paperiton ja luvaton, yksi 10 miljoonasta Euroopassa.

■ Markkinapaikka. Barcelonassa Rashid oppi, että Kolumbus-monumentti kerää turistit ja krääsän.

Kohtaloon voi vaikuttaa. Uskalla heittäytyä tuntemattomaan.

Angoulême on ranskalainen kaupunki Barcelonasta 500 kilometriä luoteeseen. Keskiaikaista keskustaa hyttää yöpakkaneen, ja Chat Noir -kahvilassa on tungosta, kuten aina Euroopan suurimpien sarjakuvafestivaalien aikana tammi-kuun viimeisenä viikonloppuna.

Ville Tietäväinen, 40, on hämmentynyt. Hän on kiertänyt päivän ajan myyntitelttoja eikä tahdo uskoa näkemäänsä.

Sadat kustantajat eri puolilta Eurooppaa esittelevät uutuuksiaan. Tekijät jakavat nimikirjoituksia ja piirtävät niille, jotka jaksavat jonottaa jopa tunteja suosikkiensa luokse.

Osastot notkuvat sarjakuvapinoista, jotka hupenevat nopeaan tahtiin. Piirrosoriginaalit ja muovikrääsät sarjakuvahahmoista tekevät kauppansa.

Neljän päivän festivaaleille on jopa luvassa kaikkien aikojen ennätysyleisö, yli 215 000 maksanutta vierasta. Vertailun vuoksi: Helsingin kirjamesuilla oli 80 000 kävijää.

Eurooppalainen, tai ainakin ranskankielinen, sarjakuva-ala näyttää voivan hyvin. Se toki ilahduttaa myös Tietäväistä.

Sarjakuvantekijää ja kuvittajaa kuitenkin ihmetyttää, miksi hän tuntee itsensä ulkopuoliseksi. Syynä ei voi vain olla se, että hän

■ Tarkoitus. Rashid uskoi, että hän ei elä vapaassa pudotuksessa.

ei osaa ranskaa. Sarjakuvien kielenhän pitäisi olla yleismaailmallinen.

Kuusi vuotta sitten Tietäväinen oli edellisen kerran Angoulêmeissa, kun hänen Hongkongiin sijoittuva *Linnut ja meret* -albuminsa julkaistiin ranskaksi.

Silloin hän istui piirtämässä kuvia jonotavalle yleisölle.

Nyt kyse ei ole siitä, että Tietäväinen haluaisi tiskin toiselle puolelle. Päinvastoin. Tilanne oli absurdi ja surullinen, eikä hän sitä kaipaa; taitavat piirtäjät tekemässä maaneerisia kuvia kuin liukuhihnalla.

Tällä kertaa teollinen tunnelma on vielä vahvemmin läsnä, eikä Tietäväisen silmiin vielä ole osunut sarjakuvia, jotka kiinnostaisivat sekä aiheeltaan että tyyliltään. Ensivaikutelman perusteella tarjolla on kovin vähän albumeita, jotka syntyvät tarinan kertomisen tarpeesta. Fantasiakiejuja ja teollista viihdetarjontaa on sitäkin enemmän.

Taitavuus ei yksin riitä. Kielitaidotonkin näkee, jos tekijällä ei ole mitään omaa, Tietäväinen purnaa.

Sen hän myöntää, että tunnelmaan vai- ▶

Mies haluaa olla tarpeellinen. Siksi hän antautuu vaaroihin.

■ **Sarjakuvamaailmassa. Ville Tietäväinen tutustuu uutuuksiin Angoulêmeissa, jossa järjestetään Euroopan suurimmat sarjakuvamessut.**

Näkymättömät kädet. Sen keksi Helsingin yliopiston tutkija **James O'Connor**, joka tarjoutui kääntämään sarjakuvan englanniksi luettuaan sen taustoista kertovan jutun (SK 11/2010).

Angoulêmeissa Tietäväisen albumia kaupataan nimellä *Invisible Hands*. Viime lokakuussa varmistui, että Suomessa sar-

jakuvan kustantaa WSOY, joka on lähettänyt festivaaleille ensi kertaa oman sarjakuvamyynninsä, *Foreign Rights Managerin*. Sarjakuvien käännös- ja julkaisuoikeuksien ostajia kustantamo on lähettänyt festivaalille jo vuosia.

Näkymättömien käsien näytesivut ja kansio ovat mustassa kansiossa, joka on auki valkoisella muovipöydällä. Englanninkielinen käännös ja albumin kaikki 216 sivua löytyvät pdf-tiedostona, jota kopioidaankin monen sarjakuvaostajan tietokoneelle tai muistitikulle.

Kanteen Tietäväinen on piirtänyt yhden hahmon sarjakuvan yli 70 henkilöstä.

Pöydän ympärillä ovat nyt amerikkalaisen First Secondin toimittaja **Calista Brill** ja WSOY:n **Sanna Oksama**, joka kertoo, mistä laajassa sarjakuvaromaanissa on kyse.

”Mies jättää kotimaansa ja perheensä ja lähtee etsimään rahaa, onnea ja itseään”, Oksama selittää, kun Brill kääntää sivuja. ▶

■ **Samaa sukua. Rashidin mielestä oma tie oli kuljettava omin jaloin, vaikka toisen tie olisi ollut parempi.**

kuttaa oma uusi sarjakuva, vuosien työn tulos. Idea syntyi kymmenen vuotta sitten Pariisissa, ja aiheen tutkimiseen, käsikirjoituksen tekemiseen ja piirtämiseen meni viisi vuotta.

Tarina kertoo itsetunnon etsimisestä ja identiteetin kadottamisesta, Tietäväinen muotoilee. Velvollisuuden tekemisestä ja miehen tarkoituksen toteuttamisesta.

Tarkemmin sanottuna kyse on maahanmuutosta.

Albumia on jo ennätetty hehkuttaa suomalaisittain ainutlaatuisiksi sarjakuvaromaaniksi, suurtyöksi.

Nyt se on vihdoinkin valmis ja ilmestyy syyskuussa.

Tietäväistä jännittää. Onko tehdyssä sitenkään mitään järkeä?

Ei ole, hän vastaa itse, jos tarina ei tavoita lukijoita tai jos sen ajatukset eivät välity.

Entä kiinnostuvatko siitä ulkomaiset kustantajat?

Sitä Tietäväinen toivoo, vaikka tärkeintä on ollut saada tarina julki suomeksi, sydämen kielellä.

Mutta tarinankertoja toivoo aina mahdollisimman suurta yleisöä. Ranskaksi hän tavoittaisi myös ne, joille sarjakuvan päähenkilö on arkipäivää.

Olisi mielenkiintoista ja hieman pelottavaa kuulla tarinasta mielipiteitä asiansaisilta.

Eurooppa tarjoaa toivon sille, joka uskaltaa yrittää.

Rashid muisti keskustelun isänsä kanssa.

Toivoa hän ei löytänyt rantauduttuaan Espanjaan, eikä sitä näkynyt työssä Almerian vihanneksien- ja hedelmätarhoilla, jotka levittäyty-

vät hikisenä muovimattona ison kaupungin kokoiselle alueelle. Euroopan takapihalla Rashid oppi, että Afrikasta tulevat laittomat siirtolaiset ovat halpaa ja tehokasta työvoimaa, jota voidaan kohdella kuin orjia.

Mutta Almeriassa Rashid oli vielä luottanut, että Barcelonassa kaikki on toisin. Siellä olisi paratiisi.

Kotona Marokossa jokainen oli kuullut miehistä, jotka olivat rikastuneet tekstiili- tehtaissa ja rakennustöissä Kataloniassa.

Siksi Rashidkin oli lopulta päättänyt koota tavaransa ja piiloutua hedelmärekkaan.

Barcelonassa hän oli aluksi hakenut räätälin töitä, koska sen ammatin hän taisi hyvin jo kotikaupungissa.

Sitten hän oli etsinyt töitä rakennuksilta. Sitten ravintoloista ja kahviloista.

Kenellekään hän ei ollut kelvannut, paitsi syrjäisessä kahvilassa istuvilla arabikauppiaille, jotka tarjosivat ”itsenäistä myyntityötä tulospalkalla”.

Unohda se, mitä olet, miehet sanoivat. Täällä pitää sopeutua.

Sitä Rashid oli tehnyt jonkin aikaa. Kuinka kauan, sitä hän ei olisi osannut sanoa, jos joku sitä La Ramblalla kysyisi.

Yleensä Rashidiin kiinnittivät huomiota vain muut rikkamyyjät ja kävelykatua partioivat poliisit.

Niitä pitää varoa, Rashid pälyili ympärilleen.

Ne pitää karistaa kannoilta, etteivät löydä piiloa, jossa on veljiä ja sisaria Afrikasta.

Nyt kauppa kävi huonosti. Myyntitapit Rashid kantaisi itse, kuten oli miehen kanssa sopinut.

Jotkut turistit onneksi muistivat tahmaukot lapsuudestaan ja ostivat niitä, vaikka naureskelivat pakkausten kirjoitusvirheille.

Vielä Rashid ei ollut pystynyt lähettämään kotiin rahaa.

Vaimolleen **Aminalle** hän oli kertonut puhelimessa olevansa yrittäjä, oma heransa.

Valehteleminen sujui jo luonnostaan, vaikka se hävetti.

Kuten sekini, että Rashid oli pettänyt uskonsa ja sortunut muslimilta kiellettyihin tekoihin.

Ville Tietäväisen tulevan albumin kansio löytyy teltasta, jonne yleisöllä ei ole pääsyä. Täällä eri maiden kustantajat tapaavat ja kuulevat sarjakuva-alan uutiset ja juorut sekä neuvottelevat käännös- ja julkaisuoikeuksista.

Tänäkin vuonna tarjolla on kaikkea mahdollista huumorisarjoista fantasiaan ja supersankareista parisuhteisiin. Myyjät tyrkyttävät, ostajat etsivät, käyntikortteja vaihdetaan, kiinnostunutta esitetään ja yhteyttä luvataan ottaa festivaalien jälkeen, tietenkin.

Valinnanvaraa totisesti on. Viime vuonna ranskankielisessä Euroopassa julkaistiin sarjakuvakirjoiksi luokiteltavia teoksia 5 165 kappaletta. Se tarkoittaa, että joka päivä ilmestyi 14 sarjakuvakirjaa. Määrä ei takaa laatua mutta kertoo paljon sarjakuvan vahvasta roolista ranskankielisessä kirjallisuudessa.

Ei siis ole ihme, että näille markkinoille haluavat myös pienen pohjoisen maan kustantajat ja tekijät.

Tietäväinen ei ole itse myymässä albumiaan ulkomaisille kustantajille. Hän on Angoulêmeissa omalla reissulla mutta on luvannut olla kustantajansa käytettävissä.

Tietäväisen albumilla on vihdoinkin nimi,

© JYRKI JANTUNEN

”Mies päätyy laittomaksi työläiseksi pahamaineisille vihannesviljelmille ja lopulta Barcelonaan.”

”Vieraalla maalla miestä riivaa ikävä perhettä kohtaan ja kalvava mustasukkaisuus vaimosta.”

”Miehen etsintä saa traagisen lopun.”

Brill nyökyttelee. Teema on ajankohtainen myös Yhdysvalloissa. Meksikolaiset siirtolaiset ovat ilo tai kirous, puhujan mukaan.

”Piirosjälki on erinomaista ja väritys vaikuttavaa”, Brill kehuu ja pyytää pdf:n.

Oksama alkaa esitellä WSOY:n muita sarjakuvia.

■ **Kansikuva. Albumissa on 216 sivua, 1500 kuvaa ja 70 henkilöä.**

Kahdenkymmenen minuutin kuluttua tuolilla istuu ranskalainen kustantaja.

”Jännitin hiukan, kuinka espanjalaiset suhtautuvat teokseen, mutta molemmat, jotka tapasin, olivat erittäin kiinnostuneita”, Oksama kertoo myöhemmin.

Toistaiseksi kustannussopimuksia ei ole syntynyt. Vakavasti kiinnostuneita on ”useita”.

Rashid liukui varjoihin. Hän pakeni ja piileskeli, sillä hän pelkäsi kiinnijäämistä ja palauttamista.

Ei hän voi palata. Ei hänellä ole perheelleen leivänmuruakaan.

Mitä isäkin sanoisi, kun takaisin tulisi poika, ei mies?

Pyhiinvaellus ilman vaivannäköä ei ole mitään, isä muistuttaisi.

Nyt Rashidilla oli rahaa, mutta sitä hän ei ollut saanut tahmaukkojen myymisestä.

Tuotteessa oli sataprosenttinen kate. Huumetta se ei ollut, vaikka siltä näytti: pahdettua filteriä ja puunkuorta muovikääreessä.

Tällä ostan lahjan Amalille, Rashid puristi kymppin setelin kämmeneensä.

Kenkäkauppias kysyi tyttären jalan kokoa. Rashid ei tiennyt.

Ei sitäkään, kuinka kauan oli siitä, kun hän viimeksi oli nähnyt perheensä.

Kannattaa jättää kasvuvaraa, myyjä hymähti katsoessaan pilkullisia kävelykenkiä Rashidin käsissä.

Rashidilla oli kymmenen euroa, liian vähän.

Tämä ei ole aavikon basaari, meillä on kiinteät hinnat, myyjä kivahti.

Kymppi jäi kenkähyllylle, kengät päätyivät Rashidin taskuun.

Teen väärin, Rashid ihmetteli. Tästä kaikesta isä varoitti. En rukoile, en paastoa, päihdyn, varastan ja syön saastaa.

Mutta selviytyisinkö täällä muuten?

Rashid tiesi tarvitsevänsä lisää rahaa. Hänellä ei ollut varaa lähettää kenkiä Marokkoon, pikku varpaille.

Hän nosti napit korvilleen ja painoi Walkmanin play-nappia. C-kasetti pyöri pesässä, ja mies alkoi laulaa vieraalla mutta oudon lohduttavalla äänellä.

Rashid hyräili mukana, sanoja ymmärtämättä: *Taaksse tyülen lahden, minnun kaike ni siela oon. Tie on kuunja tahden, kaira eessa onn lopputoon.*

Laitteen ja kasetin Rashid oli saanut mauritanialaiselta jalkapuolelta, joka salamatkusti Rashidin kanssa hedelmärekassa Barcelonaan.

Kristityksi kääntynyt mies oli löytänyt soittimen Kanarian saarilta, jonne raivoisa meri oli kymmenien paperittomien veneen lopulta Afrikasta kantanut.

Rashid katsoi kasetin kantta ja miestä siinä: *Jamppa Tuominen Suosituimmat.*

Kohtalotoveri, Rashid hymyili.

Luotijuna taittaa Angoulêmen ja Pariisiin välin reilussa kolmessa tunnissa.

Se on riittävä aika kerrata matkat, jotka Ville Tietäväinen teki tutustuessaan laittomien siirtolaisten elämään Euroopassa.

Aluksi hän ajatteli selvittävänsä paperittomien tilanteen vain netin avulla ja istumalla työhuoneessaan Helsingin Kalliossa.

Mutta mitä enemmän Tietäväinen asiaa tutki, sitä enemmän hänellä oli kysymyksiä. Kun vastauksia ei löytynyt netistä, ne piti hakea kirjoista ja tutkimuksista.

Lopulta nekään eivät riittäneet.

Tästä kaikesta isä varoitti. Euroopan Jumala on erilainen.

Kuusi vuotta sitten Tietäväinen päätti kulkea saman reitin kuin laitton siirtolainen, joka haluaa Eurooppaan. Hän halusi päästä paperittoman iholle.

Yhdessä antropologi ja arabian kielen taitaja **Marko Juntusen** kanssa Tietäväinen matkusti Luoteis-Marokkoon ja Almerian

viljelyksille (SK 11/2010). Myöhemmin he kävivät myös Barcelonassa, joka on monen paperittoman viimeinen unelma.

Barcelonassa he liikkuvat laillisten ja laittomien marokkolaissiirtolaisten parissa, tutustuivat siirtolaisnuoria auttavaan järjestöön ja lakimieheen, joka avusti vankilaan

■ **Asunnoton. Miljoonakaupungista ei riitä kaikille.**

joutuneita. Todellisuus paljastui epätoiviseksi: Barcelona ei tuonutkaan paratiisia, usko hiipui, ja monet lähtivät uudelle toivomatkalle Pyreneiden yli kohti Ranskaa. ▶

Tietäväinen mietti, mitä tapahtuu niille laittomille siirtolaisille, jotka eivät lähde Barcelonasta vaan piileskelevät siellä vuosikautia.

Se kävi selväksi, että Euroopassa epäonnistuneiden on vaikeaa, jopa mahdotonta, palata kotiinsa perheen eteen tuomittavaksi.

Tietäväinen alkoi pohtia, voiko sarjakuva päättyä sekä traagisesti että onnellisesti.

Päähenkilö ei ole oikea ihminen, mutta Rashid ja hänen perheensä kasvoivat merkittäväksi osaksi tekijän elämää.

Nyt hän myöntää valinneensa sarjakuvaansa teeman, jonka mittakaava on valtava. Epäuskon hetkiä synkensi tiukka ja armoton aikataulu, jonka hän oli itselleen asettanut.

Tietäväinen huomasi ajautuneensa samanlaiseen tilanteeseen kuin sarjakuvansa päähenkilö: hän oli vapaa-aikanakin erossa perheestään työnsä ja tavoitteidensa takia.

Tekstiviesti piippaa. Egyptissä mielenosoitukset ovat jatkuneet, ja Pohjois-Afrikan muissakin arabimaissa alkaa kuohua. Uutiset ennakoivat pakolaisvirtaa Etelä-Eurooppaan.

Kaikilla ihmisillä pitää olla oikeus vaatia ja etsiä parempaa elämää, Tietäväinen sanoo.

Kolumbuksen käsi sojotti itsepintaisesti kohti itää.

Rashid peitti silmänsä kädellään ja siristi.

Auringonkajossa patsasta tuskin erotti, mutta siellä se oli, korkealla pilarin päällä, taivasta kohti kurottaen.

Täällä Jumala rakastaa vahvoja, Rashidopersi. Mutta kukaan ei tiedä, millainen olen.

Ulkonäkö pettää, ja seitsemänmetrinen pronssipatsaskin valehtelee.

Suuri löytöretkeilijä ei päässyt kotiin. Hän kuoli Espanjassa unohdettuna ja heikkona.

Arabimaissa kuohuu. Uusi kansainvaellus vie meren yli.

Luotijuna saapuu Pariisiin, ja Ville Tietäväinen astuu asemalaiturille.

Täällä, Palais Garnierin lähikadulla Pariisin 9. kaupunginosassa, hän pysähtyi kymmenen vuotta sitten seuraamaan, mitä kummaa rähjäinen pohjoisafrikkalainen mies aikoi tehdä merkkiateliikkeen edessä (SK 11/2008).

Mies avasi matkalaukkunsa, otti sieltä jotain ja heitti sen ikkunaan.

Tahmaukko aloitti hitaan valumisen lasilta. Ja kohta mies viskaisi sen takaisin ylös.

Tietäväinen alkoi miettiä, mikä oli miehen tarina. Tuskinpa tämä oli halunnut tulla Eurooppaan vain tahmaukkoja myymään.

Hän kertoisi, mikä ajoi miehen pois kotiaan. **SK**

Jutun Rashid-kohtaukset perustuvat löyhästi Ville Tietäväisen Näkymättömät kädet -sarjakuvaromaaniin, joka julkaistaan 1. syyskuuta.

Helmikuun lopussa Suomen Kulttuurirahasto palkitsi Tietäväisen merkittävistä kulttuuriteoista sekä taiteellisesta rohkeudesta ja ihmisyyden puolustamisesta.

■ **Eurooppa.**
Gibraltar on portti paratiisiin.

